

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

ในอดีตมนุษย์ใช้ประโยชน์จากป่าเป็นผลผลิตที่ป่าสร้างขึ้นนั้นสำคัญต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก เพื่อนำมาใช้เป็นปัจจัย 4 ประการ คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรค มาเป็นระยะยาวนาน โดยใช้ประโยชน์ทั้งพืชและสัตว์เพื่อการบริโภคเป็นยารักษาโรค การสร้างที่อยู่อาศัยและยังประโยชน์ในด้านอื่นๆ อีกหลายด้าน ต่อมามนุษย์มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอาหารที่ได้รับจากป่านั้นไม่เพียงพอต่อการใช้เพื่อการบริโภคได้ มนุษย์จึงเรียนรู้ที่จะทำการเกษตรกรรม โดยมีจุดประสงค์เพื่อการบริโภคให้เพียงพอในระยะแรก ในระยะต่อมาเพื่อการค้าขายในกรณีที่ผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคแล้วและในระยะท้ายสุดก็ทำเพื่อการค้าเพียงอย่างเดียวเนื่องจากปริมาณต้องการบริโภคมีมากขึ้นดังในปัจจุบัน จากเหตุผลเพื่อเพิ่มปริมาณให้เพียงพอต่อการบริโภคของประชากรที่เพิ่มมากขึ้น

ในโลกมีพืชดอก (Angiosperms) ที่ได้รับการกำหนดชื่อพฤกษศาสตร์ไว้แล้วมีจำนวนทั้งสิ้น 219,300 ชนิด 383 วงศ์ แบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ พืชใบเลี้ยงคู่และพืชใบเลี้ยงเดี่ยว (Dicotyledon and Monocotyledon Plants) (สมภพ ประธานธรรักษ์, 2539 Purseglove, 1988, Purseglove, 1985) พืชใบเลี้ยงคู่มีลักษณะที่สำคัญ คือ มีใบเลี้ยงสองใบ การเรียงของเส้นใบเป็นร่างแห เนื้อเยื่อเจริญของระบบลำเลียงและมีระบบรากแก้ว ส่วนพืชใบเลี้ยงเดี่ยวมีใบเลี้ยงเดี่ยวการเรียงของเส้นใบเป็นแบบขนานไม่มีเนื้อเยื่อเจริญของระบบท่อลำเลียงและมีระบบรากฝอย ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia) พืชที่ใช้บริโภคกันมีจำนวนมากกว่า 1,000 ชนิด มีพืชประมาณ 500 ชนิด เท่านั้นที่นำมาผลิตเพื่อการบริโภคและ เป็นการค้าในปัจจุบัน สำหรับในประเทศไทยมีพืชประมาณ 470 ชนิด เท่านั้นที่สามารถนำมาผลิตเพื่อการบริโภคและการค้า

ความหลากหลายทางชีวภาพมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ มนุษย์ได้ใช้ประโยชน์จากพรรณพืชซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในโลกนี้ นำมาใช้ยังประโยชน์ในการใช้เป็นปัจจัยสี่เป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค ในขณะที่ความหลากหลายทางธรรมชาติในระยะเริ่มต้นมีอยู่ในปริมาณที่มากเพียงพอกับจำนวนมนุษย์ในระยะนั้น เมื่อระยะเวลาผ่านไปความหลากหลายทางชีวภาพมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องและอยู่ในเกณฑ์อันตรายว่าหลายจะสูญพันธุ์ได้ ในปี พ.ศ. 2553 จากการรายงานของเดอะลิฟวิงแพลเน็ต (The Living Planet) (WWF International, 2010) มีเนื้อหาแสดงให้เห็นว่ามีการสูญหายของพืชและสิ่งมีชีวิตการลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพในธรรมชาติแถบเอเชียแปซิฟิกลดลงร้อยละ 34 แถบละตินอเมริการ้อยละ 53 นอกจากนี้ยังมีการทำลายระบบนิเวศของป่าฝนเขตร้อนประมาณ 1 เอเคอร์หรือประมาณ 2.5 ไร่ต่อวินาทีจากการกระทำของมนุษย์ (Orr, 1991)

ในปี พ.ศ. 2549 สหภาพนานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากร (IUCN) ได้มีรายงานสถานการณ์ของพืชและสัตว์ที่ถูกคุกคามในโลกจำนวน 40,177 ชนิด ในลักษณะนี้มีแนวโน้มที่คาดว่าจะสูญพันธุ์ 16,119 ชนิด โดยเฉพาะ 1 ใน 4 เป็นวงศ์สนและเป็นสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก 1 ใน 3 เป็นสัตว์ ป่าฝนเขตร้อน (Tropical rain forest) จัดว่ามีความอุดมสมบูรณ์ประกอบด้วยสิ่งมีชีวิตหลากหลายรูปแบบถึงร้อยละ 90 ของสิ่งมีชีวิตที่สามารถพบบนโลกนี้ พื้นที่ป่าเหล่านี้มีเพียงร้อยละ 7 ของพื้นที่ดินของโลกทั้งหมด โดยเฉพาะประเทศไทยมีความหลากหลายทางชีวภาพสูงเป็นอันดับที่ 20 ของโลก มีจำนวนระบบนิเวศมากกว่า 15 ระบบ ซึ่งเป็นที่อยู่ของสัตว์และพืชประมาณร้อยละ 2.6–10 ในจำนวนชนิดทั้งหมดที่พบในโลก (สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2551)

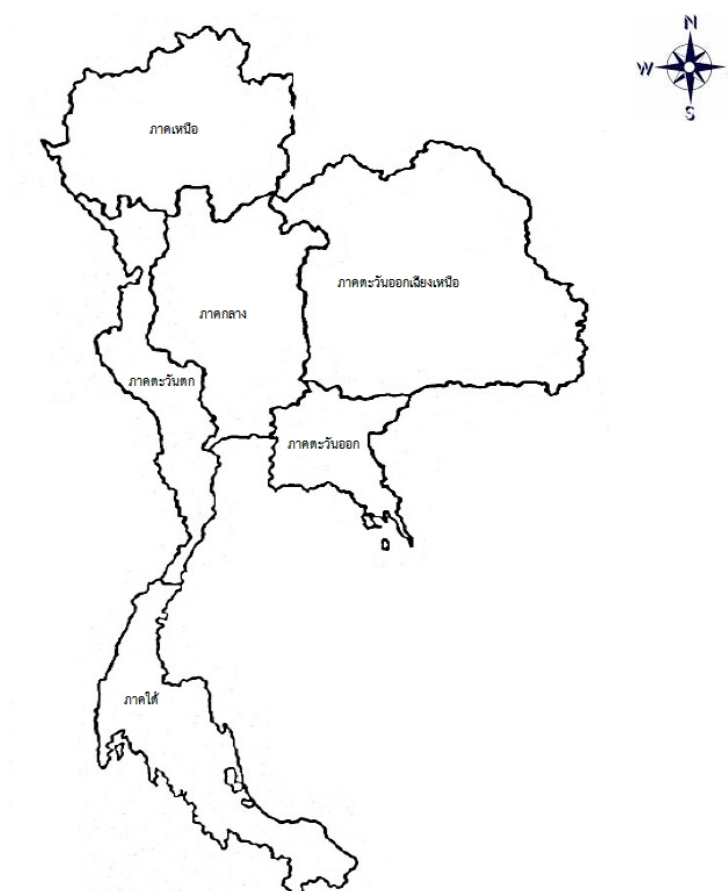
ในช่วงระยะเวลา 40 ปีที่ผ่านมาพบว่า ประเทศไทยมีการสูญเสียทรัพยากรทางชีวภาพในอัตราที่สูงเป็นอันดับที่ 2 ของประเทศในแถบเอเชีย (Napompeth, 2000) ปัญหานี้พบได้เช่นเดียวกับประเทศฟิลิปปินส์ (Pasa, 2011) เนื่องจากกว่ามีการลดลงของพื้นที่ป่าในประเทศไทยจาก พ.ศ. 2504 ที่มีพื้นที่ป่า 171 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 53.3 ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ พื้นที่ป่าถูกทำลายและใช้ประโยชน์มากขึ้นเหตุปัจจัยหนึ่งมาจากการเพิ่มของประชากรในประเทศเอง จาก 27 ล้านคนเป็น 65 ล้านคนในปัจจุบัน การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมสู่การเกษตรกรรมเชิงเดี่ยวส่งผลให้ใช้พื้นที่เพื่อการเกษตรกรรมในปี พ.ศ. 2541 ทำให้เนื้อที่ป่าถูกทำลายลดลงเหลือเพียง 81 ล้านไร่หรือร้อยละ 25.3 (วัชชัย สันติสุข, 2549; นิวัติ เรืองพานิช, 2548) จะเห็นได้ว่าพื้นที่ป่ามีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ ทุกปีเฉลี่ยปีละ 2.37 ล้านไร่ (กรมป่าไม้, 2544) ที่เป็นที่อยู่ของสัตว์ก็ถูกคุกคามลดลงจำนวนลงตามด้วย ในปี พ.ศ. 2541 ได้มีการรายงานของศูนย์สารสนเทศการเกษตรไว้ว่าพื้นที่ป่าไม้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเหลือน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับภาคอื่นๆ โดยพื้นที่ป่าไม้เหลือเพียง 13,114,948 ไร่ หรือร้อยละ 12.4 เท่านั้น (นิวัติ เรืองพานิช, 2548)

ประเทศไทยเป็นหนึ่งประเทศในโลกที่มีป่าเขตร้อนและมีอยู่หลายชนิด ทำให้ประเทศไทยเป็นแหล่งที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงแห่งหนึ่งในโลก กระจายอยู่ในทุกภูมิภาคต่างๆ ประเทศไทยแบ่งออกเป็น 6 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาคกลาง ภาคตะวันตกและภาคใต้ ดังภาพที่ 1.1 ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ที่หลากหลายนี้ โดยมีพันธุ์พืชและสัตว์อยู่ประมาณร้อยละ 7 ของโลก พืชพรรณที่พบในประเทศไทยมีประมาณ 15,000 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 5.56 ของพันธุ์พืชที่พบในโลก มีพันธุ์พืชและสัตว์ที่สามารถระบุชนิดได้แล้วจำนวนมาก เป็นเฟิร์นประมาณ 633 ชนิด กล้วยไม้มากกว่า 1,000 ชนิด เห็ด รา มากกว่า 3,000 ชนิด และสมุนไพรมากกว่า 1,000 ชนิด และมีพันธุ์พืชและสัตว์ไม่ต่ำกว่า 2,000 ชนิด ที่พบเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น

การสูญเสียระบบนิเวศของป่าฝนเขตร้อนส่งผลต่อการคุกคามของการสูญเสียทรัพยากรทางชีวภาพถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว ในช่วงเวลานี้มีการจัดทำทะเบียนรายชื่อพืชที่ถูกคุกคามจนถึงปี พ.ศ. 2548 จำนวน 1,131 ชนิด (Pooma, 2005) ได้มีการตรากฎหมายที่มีลักษณะเฉพาะ (Sui generis) จำนวน 2 ฉบับ จำนวน 2 ฉบับ ดังนี้ คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 (พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช, 2542) มีสาระสำคัญเพื่อคุ้มครองพันธุ์พืช 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหนึ่งพันธุ์พืชชนิดใหม่ กลุ่มสองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น และกลุ่มสามพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไปและพันธุ์พืชป่าโดยพระบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 (พระราชบัญญัติ

คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย, 2542) มีเนื้อหาสำคัญในการจัดทำแผนเพื่อคุ้มครองสมุนไพร เพื่อปกป้องรักษาระบบนิเวศตามธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพและถิ่นกำเนิดไม่ให้เกิดผลกระทบจากการกระทำของมนุษย์

ในปี พ.ศ. 2549–2551 สำนักปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ดำเนินการโครงการสำรวจรวบรวมข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพระดับท้องถิ่น ในรายละเอียดประกอบด้วยข้อมูลสัตว์และพรรณไม้ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในพื้นที่ 317 ตำบล ซึ่งครอบคลุมกลุ่มป่าสำคัญของประเทศ 19 แห่ง ใน 4 ภูมิภาค (สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2551; สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2552) เมื่อทำการวิเคราะห์ผลแล้วจะใช้ประโยชน์เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาต่อไป ทั้งนี้ยังได้จัดทำแผนที่การกระจายของพืชสมุนไพรกลุ่มที่เสี่ยงจะสูญหายอีกด้วย เพื่อการติดตามการเปลี่ยนแปลงพรรณไม้ด้วยระบบฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์บริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงในการสูญพันธุ์ การศึกษาเพื่อการคุ้มครองสมุนไพรและถิ่นกำเนิดสมุนไพรของอุทยานแห่งชาติพิเศษ ให้เท่าทันกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เป็นภัยต่อความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศอีกด้วย ในการนี้ยังเอื้อประโยชน์ต่อการวางแผนจัดการทรัพยากรได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 1.1 แสดงแผนที่แบ่งออกเป็น 6 ภาคของประเทศไทย

ในด้านเศรษฐกิจและสังคมพืชสมุนไพรมีความสำคัญอย่างมากกับประเทศไทย ด้านเศรษฐกิจมีการใช้ยาสมุนไพรช่วยลดค่าใช้จ่ายในการซื้อเวชภัณฑ์ยาและวัตถุดิบตัวยามาจากประเทศที่พัฒนาแล้วที่เป็นทั้งผู้ผลิตและประเทศตัวแทนจำหน่าย จากรายงานในปี พ.ศ. 2552 ประเทศไทยต้องนำเข้าผลิตภัณฑ์ดังกล่าวแล้วมูลค่าสูงถึง 74.7 พันล้านบาท ดังนั้นการใช้สมุนไพรมีข้อดีหลายประการที่เห็นเด่นชัดเป็นเรื่องของการลดการนำเข้าเวชภัณฑ์ยาและยังเป็นการผลิตเพื่อการจำหน่ายไปต่างประเทศนารายได้เข้าประเทศไทยได้ด้วย ในด้านสังคมพืชสมุนไพรยังมีประโยชน์อีกหลายอย่างกว้างขวาง เช่น พืชสมุนไพรอาหาร พืชสมุนไพรที่ใช้เป็นเครื่องสำอาง พืชที่ปลูกเพื่อการประดับอาคาร เป็นต้น และยังมีประโยชน์ทางอ้อมต่อมนุษย์อีกหลายประการ

พืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคมียากมายหลายชนิด คุณภาพของพืชสมุนไพรนั้นขึ้นกับสภาวะแวดล้อมในการปลูก ฤดูกาลและช่วงเวลาที่เก็บสมุนไพร ได้ทำการศึกษาและจำแนกตามการใช้ประโยชน์เป็น 9 ประเภท ตามการจัดจำแนกของ รองศาสตราจารย์ ดร. นิจศิริ เรืองรังษีและศาสตราจารย์พะยอม ตันติวัฒน์ พ.ศ. 2534 ไว้ดังนี้ คือ พืชสมุนไพรใช้แก้ไข้และขับปัสสาวะ พืชสมุนไพรใช้เป็นยาแก้ท้องเสีย พืชสมุนไพรใช้เป็นยาระบายและขับพยาธิ พืชสมุนไพรขับลม พืชสมุนไพรแก้โรคผิวหนัง พืชสมุนไพรแต่งสี พืชสมุนไพรใช้เป็นยาฆ่าแมลงและไล่แมลง พืชพิษและพืชสมุนไพรที่เป็นอาหาร ในยาสมุนไพรที่เราเลือกใช้นั้นประกอบด้วยสารเคมีหลายชนิด บางชนิดมีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา (Pharmacological action) เราเรียกสารสำคัญเหล่านี้ว่า Active constituents หรือ Active compounds นอกจากนี้เรายังใช้ในการเป็นองค์ประกอบในอาหารและเครื่องสำอาง สารสำคัญในสมุนไพรมีหลายชนิด

การจำแนกประเภทของสารสำคัญในพืชสมุนไพรได้หลายชนิด โดยอาศัยแยกตามประเภทขององค์ประกอบทางเคมีของสารสำคัญเป็นหลัก (Active principles) การแบ่งประเภทสารทุติยภูมิที่ได้จากพืชสมุนไพรนั้น มีความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะเกี่ยวข้องกับการนำพืชสมุนไพรไปใช้ประโยชน์ให้ตรงกับวัตถุประสงค์กับการรักษาโรค (วันดี กฤษณพันธ์, 2539) ได้ทำการศึกษาการจัดจำแนกสมุนไพรไว้ตามประเภทของสารสำคัญ ไว้ดังนี้

- 1) อัลคาลอยด์ (Alkaloids)
- 2) ไกลโคไซด์ (Glycosides)
- 3) น้ำมันหอมระเหย (Essential oils)
- 4) แทนนิน (Tannins) เช่น หมาก (*Areca catechu* L.) สีเสียดเหนือ (*Acacia catechu* (L.f.) Willd.) มังคุด (*Garcinia mangostana* L.) และทับทิม (*Punica granatum* L.)
- 5) กัม (Gums) เช่น กายาน (*Styrax benzoin* dry)
- 6) สเตียรอยด์ (Steroids) เช่น ป่านศรนารายณ์ (*Agave sisaiana* Perr)
- 7) ซาโปนิน (Saponins) เช่น ควินัว (*Chenopodium quinoa* Willd.)
- 8) ฟลาโวนอยด์ (Flavonoids) เช่น ขมิ้น (*Curcuma longa* L.)
- 9) ไฮยาโนเจนิกไกลโคไซด์ (Cyanogenic glycosides) เช่น ผักหนาม (*Lasia spinosa* Thw.) และมันสำปะหลัง (*Manihot esculenta* Crantz) เป็นต้น

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในโลกที่มีสมุนไพรเป็นจำนวนมาก มีทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้สมุนไพรเหล่านั้นเป็นของตนเองทำให้เกิดประโยชน์มากที่สุดเพื่อเพิ่มทั้งคุณค่าและมูลค่า โดยเฉพาะในปัจจุบันที่ประเทศต่างๆ ได้ให้ความสนใจในการศึกษาการใช้สมุนไพร รัฐบาลไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญเช่นเดียวกัน จึงได้จัดทำยุทธศาสตร์โดยบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11(พ.ศ. 2555-2559) ภายใต้ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ซึ่งได้ให้ความสำคัญความหลากหลายทางชีวภาพและในการสร้างรายได้จากการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พร้อมกับความหลากหลายทางชีวภาพให้มีการอนุรักษ์ การวิจัยและพัฒนาพันธุ์กรรมท้องถิ่นและพืชพื้นบ้านและส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจจากทรัพยากรพันธุ์กรรมเพื่อสร้างนวัตกรรมในการผลิตสินค้าและบริการที่มีมูลค่าเพิ่มและเป็นเอกลักษณ์ของประเทศ เช่น สมุนไพร เวชภัณฑ์ เครื่องสำอาง และผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ ตามแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย

ในด้านของการสร้างรายได้เพื่อให้ประเทศไทยมีรายได้สูงขึ้นจากประเทศรายได้ปานกลาง (Growth & Competitiveness) และกระตุ้นให้เกิดการเพิ่มมูลค่าจากการใช้ยาจากสมุนไพรมากขึ้น เป็นการเพิ่มความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชาติ เพื่อลดการพึ่งพาจากต่างประเทศ เพิ่มการต่อยอดการวิจัยและพัฒนาจากสมุนไพรที่มีศักยภาพและมีคุณสมบัติเหมาะสมน่าเชื่อถือ ความต้องการมุ่งให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลาง การให้บริการสุขภาพของภูมิภาคนี้ ภายในประเทศส่งเสริมการใช้ยาสมุนไพรให้มากขึ้น โดยที่เริ่มจากกระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดเป้าหมายให้มีการบรรจุจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติในปี 2556-2560 การเพิ่มรายการยาจากสมุนไพรเข้าสู่บัญชียาหลักแห่งชาติคิดเป็นอย่างน้อยร้อยละ 11 ของรายการยาทั้งหมด จะเป็นทางเลือกเพิ่มขึ้นของแพทย์ผู้สั่งยาในการรักษาหรือส่งเสริมสุขภาพแบบผสมผสานแก่ประชาชนไทย เป็นที่ยอมรับและสามารถนำมาบรรจุในบัญชียาหลักแห่งชาติ ทั้งนี้ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ผู้บริโภคของประเทศ ทดแทนยาที่ใช้ที่มาจากต่างประเทศซึ่งเป็นที่ยอมรับมากกว่า ซึ่งส่วนหนึ่งยังขาดความไว้วางใจในยาและผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรของไทยให้เกิดความเชื่อถือและหันมาใช้ผลิตภัณฑ์เหล่านี้

ประโยชน์ของพืชสมุนไพรนอกจากนำมาเตรียมเป็นยาเพื่อการรักษาโรคแล้ว ยังสามารถนำมาเตรียมเป็นผลิตภัณฑ์สุขภาพอื่นๆ ซึ่งรวมถึงสุขภาพความงามผิว เช่น ผลิตภัณฑ์อาหารสมุนไพรเสริมสุขภาพ เครื่องดื่มสมุนไพร ผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางสมุนไพร ผลิตภัณฑ์สปาและอื่นๆ อีกมากมาย ด้วยเหตุดังกล่าวมาแล้วนั้น การวิจัยและพัฒนาสมุนไพรจึงต้องพิสูจน์ให้เห็นประสิทธิภาพและความปลอดภัยจนมั่นใจว่าใช้ได้ผล และไม่ก่อผลเสียใดๆ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ในเรื่องการใช้พืชสมุนไพรเพื่อการรักษาโรคนั้นในระยะยาวจะเป็นผลดีกับประเทศไม่ใช่เฉพาะเรื่องของการลดค่าใช้จ่ายอย่างเดียวเท่านั้นแต่ยังสามารถสร้างมูลค่าให้กับพืชสมุนไพรแต่ละท้องถิ่นด้วย

ปัจจัยที่ส่งเสริมการใช้สมุนไพรในผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความสุขภาพและความงามให้เป็นที่ไว้วางใจและนิยมในผู้บริโภค การผลักดันเป็นสิ่งสำคัญและต้องทำให้เห็นผลจริงและมีความต่อเนื่องอาจต้องใช้ระยะเวลานานหลายปี จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ การประสบความสำเร็จในส่วนรวมจึงเกิดขึ้นได้ ทั้งมีรัฐบาลที่ใส่ใจในการกำกับดูแลนโยบายที่ต้องส่งเสริมการวิจัย พัฒนาและการใช้สมุนไพร เกษตรกรที่ปลูกสมุนไพรต้นพันธุ์ที่ดีถูกวิธีการเพื่อให้มีมาตรฐานของวัตถุดิบแต่ต้น นักวิจัยที่ต้องทำวิจัยถึงคุณภาพ ประสิทธิภาพ ความปลอดภัย สูตรตำรับและการ

วิเคราะห์ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรอย่างถูกต้อง มีวิธีการเป็นมาตรฐานและน่าเชื่อถือได้ มีภาคเอกชนที่ช่วยส่งเสริมการผลิตและการตลาดของผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร รวมทั้งประชาชนที่หันมานิยมสมุนไพรไทยมากขึ้นโดยใช้ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่ผลิตภายในประเทศเพิ่มขึ้น เพราะจะนำมาซึ่งเศรษฐกิจที่เข้มแข็งของประเทศชาติอย่างยั่งยืน ท้ายที่สุดเป้าหมายของผลิตภัณฑ์สมุนไพรเหล่านี้ คือ การสร้างยี่ห้อที่สามารถติดตลาดในประเทศต่างๆ ทั่วโลก

พื้นที่ป่าในเขตภาคกลางของประเทศไทยนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากเนื่องจากยังมีพื้นที่ป่าที่เป็นแหล่งพักพิงอาศัยของสัตว์ได้อยู่ เป็นแหล่งหาของป่าและเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารได้ โดยยังมีป่าแนวกันชนกับป่าห้วยขาแข้ง จังหวัดอุทัยธานี ที่เรียกว่าพื้นที่อุทยานแห่งชาติพุเตย เป็นป่าเบญจพรรณที่มีความหลากหลายของพืชพรรณที่ขึ้นอยู่สูง ชุมชนกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีในพื้นที่ป่า โดยจะเก็บหาของป่าในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ เห็ด หน่อไม้ ผักป่า และสมุนไพร นอกจากนี้ชุมชนที่อยู่อาศัยในภูมิภาคต่างๆ ในประเทศไทยได้นำเอาพืชพรรณที่มีในท้องถิ่นมาเพื่อใช้ประโยชน์ในการอุปโภค บริโภคและเป็นยารักษาโรค องค์ความรู้ในการใช้ประโยชน์จากพืชพรรณได้รับการถ่ายทอดกันมาหลายชั่วอายุคน เป็นวัฒนธรรมของชุมชนของแต่ละกลุ่มที่เรียกว่าภูมิปัญญาพื้นบ้าน

พื้นที่อุทยานแห่งชาติพุเตย จังหวัดสุพรรณบุรี อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าองค์พระ ป่าเขาพระกำ และป่าเขาห้วยพลู ท้องที่อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี กรมป่าไม้ได้พิจารณานำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาเห็นชอบจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ ลำดับที่ 84 ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 115 ตอนที่ 67 ก ลงวันที่ 30 กันยายน 2541 รวมเนื้อที่ 198,422 ไร่ หรือ ประมาณ 317 ตารางกิโลเมตร เป็นอุทยานแห่งชาติพุเตย ในปัจจุบันนี้เป็นวนอุทยานพุทราทิงที่มีสภาพป่าอุดมสมบูรณ์มีเทือกเขาสูงชันสลับซับซ้อน สัตว์ป่าชุกชุม รวมไปถึงสภาพธรรมชาติที่โดดเด่นประกอบด้วย น้ำตก ถ้ำ และป่าสนสองใบ ที่สวยงามเหมาะที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ สมควรที่จะอนุรักษ์ไว้มิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลง เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางด้านชีวภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกลุ่มพืชสมุนไพรที่ได้มีการใช้ประโยชน์จากป่าในการดำรงชีวิตประจำวันซึ่งในการใช้ประโยชน์ดังกล่าวชุมชนในท้องถิ่นยังขาดการรวบรวมข้อมูลในการใช้ประโยชน์และการจัดการที่เหมาะสม ทำให้มีการใช้ประโยชน์ที่ไม่ยั่งยืน ยังผลให้ทรัพยากรป่าเสื่อมโทรมลงและประกอบกับในพื้นที่ดังกล่าวมีสมุนไพรที่ยังไม่ได้ศึกษาอยู่มากมาย

ขณะนี้เริ่มมีโครงการจากหน่วยงานของรัฐภายนอกเข้ามาร่วมพัฒนาและให้เล็งเห็นและให้ความสำคัญของป่า ทั้งในด้านความหลากหลายทางชีวภาพและการท่องเที่ยว แต่ยังมีจำนวนน้อยมากและยังขาดข้อมูลรายละเอียดของพื้นที่แห่งนี้ที่เพียงพอที่จะใช้เป็นแหล่งจัดกิจกรรมอนุรักษ์การจัดการพื้นที่ อีกทั้งพื้นที่ป่าได้รับผลกระทบจากการบุกรุกของชาวบ้านเพื่อทำการเกษตร มีการเผาพื้นที่ป่าในหลายบริเวณ เปิดหน้าดินใหม่เพื่อการเพาะปลูกและมีการพื้นที่ดินไม่ก่ครั้งแล้วก็ย้ายออกไปแผ้วถางเพื่อใช้ที่ดินสำหรับปลูกพืชในพื้นที่ใหม่ๆ ต่อไป ดังนั้นจึงควรเร่งศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลและแนวทางพัฒนา อันเป็นประโยชน์ต่อการจัดการและอนุรักษ์ความหลากหลายของพรรณพืชและระบบนิเวศในป่าชนิดนี้ไว้ให้อยู่ยาวนานตลอดไป สภาพป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ของพรรณพืชและสัตว์ ซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร สะดวกมากแก่การเดินทางรวมถึงพักในกรุงเทพและเดินทางไปเที่ยวในสถานที่แห่งนี้ จึงจัดว่าเป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมและเหมาะสมสำหรับการศึกษา ค้นคว้า หาพืชพรรณ

สมุนไพร ประโยชน์จากการศึกษาสามารถนำไปสู่การจัดการพื้นที่ป่าที่เป็นระบบที่ถูกต้อง การพัฒนา และเราสามารถอนุรักษ์พื้นที่ป่าประเภทนี้ให้ยั่งยืนต่อไป

1.2 ชนิดของป่าไม้ในประเทศไทย

ประเทศไทยอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของทวีปเอเชีย มีพื้นที่อยู่ในเขตแนวเส้นศูนย์สูตร อากาศร้อนชื้น ในอดีตเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติมาก มีความหลากหลายทางธรรมชาติมีพืชพันธุ์ธรรมชาติจำนวนมากมาสามารถใช้เป็นอาหารได้ ประเทศไทยมีอาหารอุดมสมบูรณ์ มีภัยพิบัติธรรมชาติน้อยเมื่อเทียบกับประเทศในแถบเดียวกันอย่างเช่น ประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซียหรือประเทศฟิลิปปินส์ เป็นต้น เนื่องจากประเทศไทยมีลักษณะความแตกต่างของสภาพภูมิประเทศและความผันแปรของสภาพลมฟ้าอากาศน้อย ในขณะนี้ป่าไม้ของประเทศไทยถูกทำลายไปเป็นอันมาก ในด้านความต้องการของประชาชนทุกสาขาอาชีพได้กลับมาสนใจกับเรื่องป่าไม้กันมากขึ้น เนื่องจากวิถีชีวิตของคนในสังคมกลับมาให้ความสำคัญกับเรื่องการดูแลสุขภาพมากขึ้นเป็นลำดับต้นๆ เช่น เรื่องการชะลอวัย การบำบัดรักษาโรคโดยวิธีตามธรรมชาติ สมุนไพรเพื่อการรักษาโรค ความงามและสปา เป็นต้น แหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่สุดก็คือป่านั่นเอง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของประเทศไทย ในที่นี้จะขอกล่าวถึงประเภทของป่าไม้ที่มีอยู่ในประเทศไทยพอดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประเภทของป่าของประเทศไทยแบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด ได้แก่ ประเภทแรกคือป่าไม่ผลัดใบ (Evergreen forest) และประเภทที่สองคือป่าผลัดใบ (Deciduous forest)

1) ป่าไม่ผลัดใบ ประเภทแรกเป็นป่าที่ประกอบไปด้วยต้นไม้ที่มีใบเขียวชอุ่มอยู่ตลอดปี ใบร่วงหล่นไปก็จะมีใบใหม่แตกขึ้นมาแทนที่ ทำให้ป่าประเภทนี้เขียวอยู่ได้ตลอดปี เราสามารถแบ่งป่าไม่ผลัดใบออกเป็น 4 ชนิด ได้แก่

1.1) ป่าดิบเมืองร้อน (Tropical evergreen forest) เป็นป่าชนิดที่อยู่ในเขตที่มีลมมรสุมพัดผ่านอยู่เกือบตลอดปี มีปริมาณน้ำฝนมาก ดินมีความชุ่มชื้นอยู่ตลอดเวลา ขึ้นอยู่ทั้งในที่ราบและที่เป็นภูเขาสูง มีกระจายอยู่ทั่วไปตั้งแต่ภาคเหนือลงไปถึงภาคใต้ของประเทศไทย แบ่งย่อยตามสภาพความชุ่มชื้นและความสูงต่ำของสภาพภูมิประเทศ ประกอบด้วย 3 ชนิดดังต่อไปนี้

1.1.1) ป่าดิบชื้น (Tropical rain forest) เป็นป่าชนิดโดยทั่วไปเรียกว่า ป่าดงดิบ มีมากที่สุดแถบจังหวัดฝั่งทะเลตะวันออกของประเทศไทย ตัวอย่างเช่นพื้นที่ในจังหวัดระยอง จันทบุรีและตราด เป็นต้น และในภาคใต้ซึ่งมีปริมาณน้ำฝนตกมากกว่าภาคอื่นๆ ของประเทศไทยมีลักษณะทั่วไปมักเป็นป่ารกทึบ ประกอบด้วยพรรณไม้มากมายหลายร้อยชนิด ต้นไม้ชั้นบนเป็นไม้ในวงศ์ยาง มีลำต้นสูงใหญ่ ความสูงเริ่มตั้งแต่ 30–40 เมตร พรรณไม้ชนิดที่สำคัญในป่าชนิดนี้ ตัวอย่างพรรณไม้ ได้แก่ ไม้ยาง ไม้ตะเคียน ไม้สยา ตะเคียนชันตาแมว ไข่เขียว กะบากขาว กะบากทอง ตีนเป็ดแดง รัก จิกเขาหรือจิกนมหิน ขนุนนก เป็นต้น พื้นป่ามักจะรกทึบประกอบไปด้วยไม้พุ่ม ปาล์ม หวาย ไม้ไผ่และเถาวัลย์ชนิดต่างๆ ป่าดิบชื้นไม่มีผลเสียหายจากไฟไหม้จากไฟป่าเลยแต่ป่าถูกทำลายลงจะด้วยน้ำมือของมนุษย์หรือภัยธรรมชาติ พวกไม้เต่า ไม้สอยดาวสามารถเจริญเติบโตแทนที่อย่างรวดเร็ว

1.1.2) ป่าดิบแล้ง (Dry evergreen forest) มีอยู่ทั่วไปตามหลายภาคของประเทศไทย ตามที่ราบ หรือตามหุบเขา ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 300–600 เมตร และมีปริมาณน้ำฝนอยู่ระหว่าง 1,000–1,500 เมตร พรรณไม้ต่างๆ มีมากมายหลายชนิดด้วยกัน ตัวอย่างพรรณไม้ที่สำคัญ ได้แก่ กะบากดา กะบากโคก ยางนาหรือยางขาว ยางแดง ตะเคียนหิน สมพง มะค่าโมง ปออีเก้ง กัดลิ้น กระเบากลัก ข่อยหนาม กะบก ไม้พลอง เป็นต้น พืชชั้นล่างจะมีพวก ปาล์ม หวายและพืชวงศ์ขิงข่า (Zingiberaceae)

1.1.3) ป่าดิบเขา (Hill evergreen forest) เป็นป่าชนิดที่อยู่สูงจากระดับน้ำทะเล ตั้งแต่ 1000 เมตรขึ้นไป ส่วนใหญ่อยู่บนเขาสูงในภาคเหนือและพื้นที่บางแห่งในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ตัวอย่างพื้นที่เช่น อุทยานทุ่งแสลงหลวง พื้นที่ในจังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดเพชรบูรณ์ อุทยานภูกระดึงในจังหวัดเลย เป็นต้น พบว่ามีปริมาณน้ำฝนอยู่ระหว่าง 1,000–2,000 มิลลิเมตรต่อปี มีพรรณไม้ที่สำคัญ ได้แก่ พรรณไม้ในวงศ์ก่อ ประกอบด้วย ก่อสีเสียดหรือก่อตาควาย ก่อตาหมู่น้อยหรือก่อแพะ ก่อเดือย ก่อแป้น ก่อเลื้อย ก่อนก สนสามพันปี พญามะขามป้อม ขุนไม้ มณฑาป่า ทะโล้ ยมหอม กำลังเสือโคร่ง สนแผง อบเชย กำนานและมะขามป้อมดง มีพืชที่มีต้นกำเนิดจากประเทศเม็กซิโกในทวีปอเมริกาใต้ เช่น สาบหมา (*Ageratina adenophora* Spreng.) พบในหลายจังหวัดของภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งเป็นพืชที่แพร่กระจายตัวอยู่ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน ประเทศพม่าและประเทศเวียดนาม (ข้อมูลของผู้วิจัยยังไม่ได้ตีพิมพ์) เป็นต้น ในป่าชนิดนี้บางครั้งมีไม้ สนเขา ขึ้นปะปนอยู่ด้วย ส่วนไม้พื้นล่างมักเป็นพืชในวงศ์เฟิร์น กล้ายไม้ดินและมอส เป็นต้น ในบางแห่งมีต้นกุหลาบป่าขึ้นปนอยู่ด้วย ป่าชนิดนี้มีก่อกำเนิดบริเวณต้นน้ำลำธารในภาคเหนือของประเทศไทย

1.2) ป่าสน (Coniferous forest) ป่าสนมีกระจายอยู่เป็นหย่อมๆ ตามภาคเหนือ ในหลายจังหวัดด้วยกันเช่นหลายจังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปางและเพชรบูรณ์ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วยจังหวัดเลย ศรีสะเกษ สุรินทร์และอุบลราชธานี มีอยู่ตามที่เขาและที่ราบบางแห่งที่สูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 200 เมตรขึ้นไป บางครั้งจะพบขึ้นปะปนอยู่กับป่าแดงและป่าดิบเขา ป่าสนโดยทั่วไปมักจะขึ้นอยู่ในดินที่ไม่อุดมสมบูรณ์ อาทิเช่น ตามสันเขาที่ค่อนข้างแห้งแล้ง เป็นต้น ประเทศไทยมีสนเขาเพียง 2 ชนิดเท่านั้น ได้แก่ สนสองใบและสนสามใบ นอกจากนั้นป่าชนิดนี้จะมีไม้พวกเหียง พลวงและพวกก่อต่างๆ ขึ้นปะปนอยู่ พืชชั้นล่างก็มีพวกหญ้าต่างๆ ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดไฟไหม้อยู่เสมอและน้ำมันจากเนื้อไม้สนก็เป็นเชื้อเพลิงที่ทำให้เกิดไฟไหม้ป่าได้ด้วย

2) ป่าผลัดใบ ประเภทที่สองเป็นป่าที่ประกอบไปด้วยต้นไม้ที่ส่วนมากจะทิ้งใบในฤดูแล้ง ป่าจะไม่มีใบไม้ ดูแห้งแล้งและใบที่ร่วงจะเป็นเชื้อเพลิงอย่างดี ทำให้เกิดไฟไหม้ป่าเป็นประจำทุกปี ป่าผลัดใบแบ่งเป็น 3 ชนิด ได้แก่

2.1) ป่าเบญจพรรณ (Mixed deciduous forest) เป็นป่าที่มีอยู่ทั่วไปในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ส่วนทางภาคใต้ของประเทศไม่ปรากฏป่าชนิดนี้มักจะมีไม้สักขึ้นปะปนอยู่ทั่วไปโดยเฉพาะทางภาคเหนือและภาคกลางบางแห่ง ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยมีป่าเบญจพรรณอยู่น้อย ลักษณะของป่าเบญจพรรณโดยทั่วไปเป็นป่าโปร่ง ประกอบด้วยต้นไม้ขนาดกลางเป็นส่วนมาก พื้นป่าไม่รกทึบ มีไม้ไผ่ชนิดต่างๆ ขึ้นอยู่มาก ในฤดูแล้งต้นไม้ทั้งหมดจะพากันผลัดใบและมีไฟป่าไหม้อยู่ทุกปี มีพรรณไม้ขึ้นคละปะปนกันมากชนิด

ตัวอย่างพรรณไม้ เช่น ไม้สัก แดง ประดู่ มะค่าโมง ชิงชัน เก็ด แดง ตะแบก รกฟ้า พฤษภ ยมหิน มะเกลือ ซ้อ จั้วป่า มะกอก สมอไทย สมอพิเภกและโมกมัน พืชชั้นล่างมีพวกหญ้า กก ไม้ไผ่ชนิดต่างๆ ตัวอย่างพรรณไม้ ได้แก่ ไม้ป่า ไม้เบง ไม้ข้าวหลาม ไม้ซางหรือไผ่นวล ไม้รวกและไผ่ไร่ เป็นต้น

2.2) ป่าแพะ ป่าแดง ป่าโคก หรือป่าเต็งรัง (Deciduous dipterocarp forest) ป่าชนิดนี้มีอยู่มากทางภาคเหนือ ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนภาคใต้และภาคตะวันออกของประเทศไทย ในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือเช่นในจังหวัดจันทบุรีไม่มีปรากฏ ในทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศพบว่า มีมากที่สุดอยู่ถึงร้อยละ 70-80 ของป่าชนิดต่างๆ ที่มีอยู่ในภาคนี้ทั้งหมด ป่าชนิดนี้พบว่ามีอยู่ทั่วไปทั้งที่ราบและที่เขาส่ง ดินมักเป็นทรายและลูกรัง ซึ่งจะมีสีค่อนข้างแดง ในที่บางพื้นที่จึงเรียกว่า ป่าแดง ส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ป่าชนิดนี้มักขึ้นอยู่ในที่เป็นลูกเนินที่เรียกว่า โคก จึงมีการเรียกชื่อว่า ป่าโคก ลักษณะของป่าชนิดนี้เป็นป่าโปร่งมีต้นไม้ขนาดเล็กและขนาดกลางขึ้นอยู่กระจัดกระจาย พื้นป่าไม้รกทึบ มีหญ้าชนิดต่างๆ ขึ้นอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะหญ้าเพ็ด และไม้ไผ่ชนิดต่างๆ ในทุกๆ ปีเกิดไฟไหม้ป่าชนิดนี้อยู่เป็นประจำและพรรณไม้ที่ขึ้นอยู่ในป่าชนิดนี้ ตัวอย่างพรรณไม้ได้แก่ ไม้เต็ง รัง เหียง พลวง กรวด แสลงใจ มะขามป้อมและพะยอม เป็นต้น

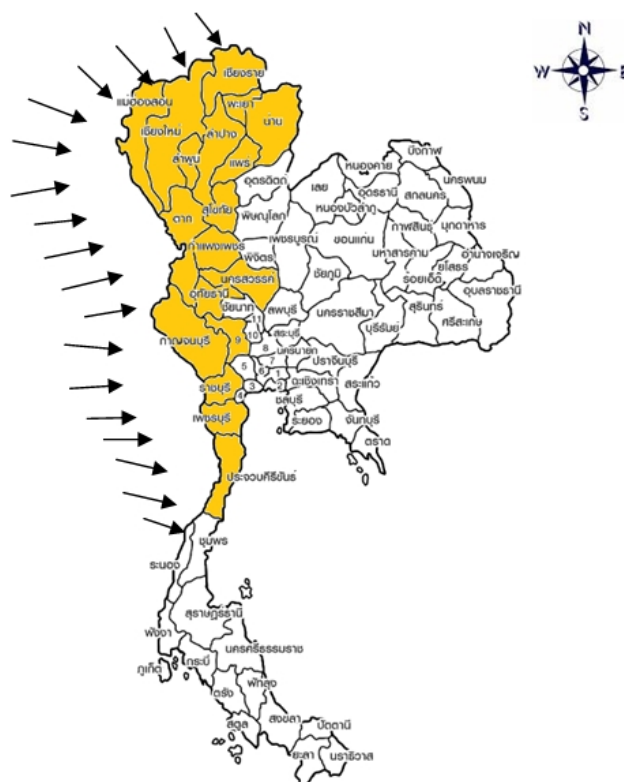
2.3) ป่าทุ่ง (Savanna forest) เป็นป่าชนิดที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่ป่าธรรมชาติชนิดอื่นๆ ดังกล่าวข้างต้นได้ถูกทำลายไปหมด ดินมีสภาพเสื่อมโทรม ต้นไม้ไม่อาจขึ้นหรือเจริญเติบโตต่อไปได้ ของพวกหญ้าต่างๆ จึงเข้ามาแทนที่ จะพบอยู่ทั่วไปตามทุกภูมิภาคของประเทศไทย บริเวณที่เป็นป่าร้างและไร่ร้าง หญ้าที่ขึ้นส่วนใหญ่เป็นต้นหญ้าคา ต้นหญ้าพงและต้นสาบเสือ เป็นต้น อาจจะมีต้นไม้ขึ้นอยู่ห่างๆ กันบ้าง ได้แก่ กระโดน กระถินป่าหรือกระถินพิมาน สีเสียดแก่น ประดู่ ซึ่งล้วนเป็นไม้พวกทนทานต่อไฟป่าได้ดี

1.3 กะเหรี่ยงในประเทศไทย

ชนชาติกะเหรี่ยง (Karen) ตระกูลภาษาจีน-ทิเบต Sino-Tibetan language Family กะเหรี่ยง (กะยีน ยาง) Karen ตระกูลภาษาย่อยทิเบต-พม่า (Tibeto-Burman) สาขากะเหรี่ยง (Karenic Branch) กะเหรี่ยงอาศัยอยู่ใน 16 จังหวัด 68 อำเภอ 2,130 หมู่บ้าน ประชากรรวม 353,574 คน (ทำเนียบชุมชนฯ 2540, น.27) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพบว่า มีอีกสองจังหวัดที่มีชาวกะเหรี่ยงอยู่ คือ จังหวัดพะเยาและจังหวัดอุทัยธานี เป็น 18 จังหวัดในปัจจุบันนี้ กะเหรี่ยง เป็นคำเรียกของคนไทยภาคกลาง ในประเทศพม่าเรียก กะยีน (Kayin) คนพื้นเมืองภาคเหนือและไทยใหญ่เรียกยาง ส่วนชาวตะวันตกเรียก Karen ชนกลุ่มนี้จัดอยู่ในตระกูลภาษาย่อยทิเบต-พม่า นักประวัติศาสตร์บางท่านสันนิษฐานว่าชนชาติกะเหรี่ยง มีถิ่นเดิมอยู่ในดินแดน ตะวันออกของทิเบตแล้วเข้ามาตั้งอาณาจักรในประเทศจีนเมื่อ 733 ปีก่อนพุทธกาล ชาวจีนเรียกว่า ชนชาติโจว ภายหลังถูกกษัตริย์จิ้นรุกราน เมื่อ พ.ศ. 207 จึงพากันแตกพ่ายหนีลงมาอยู่บริเวณลุ่มน้ำแยงซี ต่อมาเกิดปะทะกับชนชาติไทจึงถอยร่นลงมาอยู่ตาม ลุ่มน้ำโขงและแม่น้ำสาละวินในเขตพม่ากะเหรี่ยงเคลื่อนย้ายลงมาอยู่ตอนใต้ก่อนชนชาติไทแต่ภายหลังพวกตระกูล มอญ-เขมร

ชนชาติกะเหรี่ยงอาศัยอยู่ในเขตไทยก่อนชนชาติไทยจะเคลื่อนย้ายลงมาสู่แหลมสุวรรณภูมิการอพยพครั้งสำคัญของกะเหรี่ยงเกิดขึ้นในสมัยพระเจ้าอลองพญาษัตริย์พม่าทำสงครามกับมอญ ชนพวกกะเหรี่ยงซึ่งมีความสัมพันธ์อันดีกับมอญก็ช่วยเหลือให้ที่หลบภัยกับมอญ เมื่อพม่ายกทัพติดตามมาพวกกะเหรี่ยงหวั่นเกรงภัยที่จะเกิดขึ้นจึงอพยพเข้าสู่เขตประเทศไทยตามแนวตะเข็บชายแดนฝั่งตะวันตก ภาพที่ 1.2 นอกจากนี้ยังมีการอพยพเนื่องจากการทำมาหากินทางเขตพม่าผิดเคื่อง พวกนี้จึงเข้ามาหาที่ทำกิน ใหม่ในเขตประเทศไทย ปัจจุบันมีชาวกะเหรี่ยงจำนวนมากในประเทศไทยอาศัยอยู่ในจังหวัดต่างๆ แถบชายแดนไทย-พม่าในภาคเหนือและภาคตะวันตกของประเทศไทย การตั้งที่อยู่อาศัยจะอยู่ตามตะเข็บชายแดนของประเทศไทยด้วย ในหลายจังหวัดในภาคตะวันตกและภาคเหนือของประเทศไทย เช่น กาญจนบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี เพชรบุรี เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ตากและแพร่ เป็นต้น

ชาวกะเหรี่ยงที่อพยพเข้าตามตะเข็บชายแดนมาอาศัยในประเทศไทยมีสาเหตุจากหลายประการด้วยกัน หนึ่งในนั้นหนีการสู้รบกัน ในปัจจุบันนี้ พ.ศ. 2557 จากการรวบรวมข้อมูลของผู้วิจัยเองพบได้ว่ามีมากถึง 18 จังหวัด คือ กาญจนบุรี กำแพงเพชร เชียงราย เชียงใหม่ ตาก ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน ราชบุรี ลำปาง ลำพูน สุโขทัย นครสวรรค์ สุพรรณบุรีและอุทัยธานี อีกสองจังหวัดที่พบว่ามีเผ่ากะเหรี่ยง คือ จังหวัดพะเยาและอุทัยธานี ดังภาพที่ 1.2 งานวิจัยนี้พบว่า จากลักษณะเครื่องทั่วไปของผู้หญิงกะเหรี่ยงที่แต่งงานแล้วใส่เสื้อทรงกระสอบเหมือนกะเหรี่ยงโปว์ แต่ยาวกว่าและสีแดงกว่า ท่อนบนปักลวดลาย ประดับลูกปัด เก้าอี้มีปิ่นเงินปักผม กระโปรงยาวคลุมข้อเท้า มีปัก และพู่ ห้อย จึงสรุปว่ากะเหรี่ยงที่หมู่บ้านตะเพินคี จังหวัดสุพรรณบุรี จัดเป็นกลุ่มกะเหรี่ยง กะเหรี่ยงโปว์ และชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดกาญจนบุรีอาศัยอยู่ตามป่าและเนินเขาแถบพรมแดนไทย-พม่า มีพื้นที่ติดต่อกับพื้นที่ของจังหวัดสุพรรณบุรีด้วยซึ่งก่อนหน้านี้มีรายงานที่ชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดกาญจนบุรีนั้นตั้งบ้านเรือนอยู่ตามต้นน้ำลำห้วยลำธารที่เป็นสาขาของแม่น้ำแควน้อย แม่น้ำแควใหญ่ จัดเป็นกลุ่มกะเหรี่ยงสะกอ (บุญช่วย, 2545) ใน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในที่มาของการเดินทางอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ผู้วิจัยได้ทำการวาดระบุดำแหน่งในแผนที่โดยใช้สีเหลืองเข้มเน้นพื้นที่จังหวัดที่มีประชากรกะเหรี่ยงอาศัยตั้งถิ่นฐานอยู่

ภาพที่ 1.2 แสดงการกระจายตัวของกะเหรี่ยงในประเทศไทย (เน้นสีเหลืองเข้ม)

ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในประเทศไทย สามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ ประกอบด้วย กลุ่มแรกกะเหรี่ยงสะกอ (Sgaw karen) พวกนี้เรียกตัวเองว่า กันยอ (Kanyaw) คนไทยเรียกว่า ยางขาว พวกกะเหรี่ยง สะกอในแถบตะวันตกของ เชียงใหม่ เรียกตัวเองว่า บุนนโย (Bu Kun Yo) กะเหรี่ยงสะกอ ผู้ชายนิยมใส่ เสื้อสีแดง รัดเอวด้วยเชือก มีพู่และโพกผ้าสีต่างๆ ผู้หญิงที่ยังไม่แต่งงานนุ่งกระโปรงทรงกระสอบ สีขาวยาวมีปีก บ้างเล็กน้อย ส่วนที่แต่งงานแล้วนิยมใส่เสื้อแขนสั้นสี น้ำเงินเข้ม ส่วนล่างประดับด้วยลูกปัดสีแดงและขาว สวม กระโปรงสีแดง ลายตัด และโพกผ้าสีแดง

กลุ่มที่สองกะเหรี่ยงโปว์ (Pwo karen) คนไทยเรียกว่า ยางโปว์ พม่า เรียกว่า ตะเลียงกะยีน (Taliang Kayin) ผู้ชาย กะเหรี่ยงโปว์ แต่งตัวเหมือนชาวไทยพื้นราบทั่วไป ผู้หญิงแต่งงานแล้วใส่เสื้อ ทรงกระสอบเหมือนพวกสะกอ แต่ยาวกว่าและสีแดงกว่า ท่อนบนปักลวดลาย ประดับลูกปัด เปล้าผม มีปิ่นเงินปักผม กระโปรงยาวคลุมข้อเท้า มีปีกและพู่ ห้อย ใส่กำไลมือและแขน ผู้หญิงสักหมึกเป็น เครื่องหมายสวัสดิการที่ข้อมือ ส่วนน้องสาวเป็นรูปกระดูกงูเชื่อว่า สามารถป้องกันเวทย์มนต์คาถาและ ภูตผีปีศาจ ได้รับอิทธิพลทางศาสนาจากประเทศอินเดียเข้าไปในประเทศที่เบตเป็นสองศาสนาที่มี อิทธิพลมากคือ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู นับถือพระแม่กาลีและพุทธศาสนา เมื่อย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ใน ประเทศนำความเชื่อเหล่านั้นติดตัวมาด้วย

กลุ่มที่สามกะเหรี่ยง บเว (B'ghwe karen) หรือแบร (Bre) หรือ กะเหรี่ยงแดง กะเหรี่ยงพวก นี้เรียกตัวเองว่า กะยา (Ka-ya) คนไทยเรียกว่ายางแดง พม่าเรียกว่า คะยีนี (Kayin-ni) แต่สมัยใหม่ เรียกเป็น คะยา (Kayah) ชาวอังกฤษ เรียกคาเรนนี่ (Karen-ni) ซึ่งเอาแบบชื่อที่ชาวพม่าเรียก กะเหรี่ยงบเว ผู้ชายนุ่งกางเกงขาสั้นสีแดง โพกศีรษะ นิยมสักข้างหลัง ผู้หญิงนุ่งกระโปรงสั้นและสวม

กำไลไม้ไผ่ที่ข้อเท้า กะเหรี่ยงแดงถือว่าตนเป็นชาติใหญ่ และไม่ยอมรับพวกสกอและโปว์ว่าเป็นพวกที่มีเลือดกะเหรี่ยงอย่างแท้จริง

กลุ่มที่สีกะเหรี่ยงตองสุ หรือปะโอ (Pa-O) คนไทยและพม่าเรียก ตองสุ (Thaung thu) พวกไทยใหญ่เรียก ตองซู (Tong-Su) กะเหรี่ยงเผ่าสะกอเรียกพวกตองสุว่า กะเหรี่ยงดำ พวกตองสุ แต่เดิมอาศัยอยู่บริเวณ เมืองต่างๆ ใกล้ทะเลสาบอินเลแห่งมะเยลัตในรัฐฉานตอนใต้ประเทศพม่าเมืองที่ตองสุอยู่มากที่สุด คือ เมืองหลอยโหลงและเมืองสะท่ง ผู้หญิงตองสุนิยมแต่งชุดสีดำ โปกผ้าสีขาวหรือดำ ผู้ชายนุ่งกางเกงขาวสีกาและสีขาว เสื้อแขนยาว ผ่าอกกลางใช้กระดุมผ้า

ถิ่นที่อยู่อาศัยและบ้านเรือนของกะเหรี่ยง อาศัยรวมกันเป็นหมู่บ้าน ประกอบด้วยครัวเรือนและยังฉางบ้านของ กะเหรี่ยงสร้างด้วยไม้ไผ่และแฝก เรียกว่า โชน ยกพื้น ด้วยเสาไม้สูง 5-6 ฟุต บริเวณบ้านไม่มีรั้ว สัตว์เลี้ยงต่างๆ จะปล่อยให้หากินในหมู่บ้านกะเหรี่ยงสะกอและโปว์จะมีแบบแผนบ้านเรือนคล้ายกัน ส่วนพวกตองสุจะตั้งบ้านเรือนอยู่เนินเขาสูงกว่าระดับน้ำทะเล 3,000-3,500 ฟุต แบบบ้านคล้ายชาวไทยใหญ่

หมู่บ้านของกะเหรี่ยงไม่มีวัด ไม่มีที่สำหรับประชุมหรือลานเต้นรำ ลักษณะของหมู่บ้านกะเหรี่ยงพอจะจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1) หมู่บ้านถาวร ตั้งอยู่ตามหุบเขา เป็นหมู่บ้านค่อนข้างใหญ่ มีบ้าน 16-72 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่ตั้งมานานกว่า 50 ปีขึ้นไป

2) หมู่บ้านค่อนข้างถาวร ตั้งอยู่ตามหุบเขาสูง ขนาดปานกลาง มีบ้านประมาณ 11 หลังคาเรือน ทั้ง 2 ประเภทนี้ ชาวบ้านจะดำรงชีพด้วยการทำนาเป็นหลัก

3) หมู่บ้านบนภูเขา ชาวบ้านมักทำไร่เลื่อนลอย หมู่บ้านมีขนาดเล็ก ในหมู่บ้าน กะเหรี่ยงจะมีหัวหน้าหมู่บ้าน เรียกว่า เชี้ยแกงคูหรือชะปร้า เปอฮี้ โดยได้มาจากการสืบช่วงตามสายบิดา มีหน้าที่ของหัวหน้า คือพิจารณาตัดสินกรณีพิพาทตัดสินคดีเกี่ยวกับความประพฤติ เช่น ผิดทางเพศ ลักขโมย เป็นต้น

ระบบครอบครัวและตระกูลของกะเหรี่ยงโดยทั่วไปเป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยว ปกติคู่สมรสจะตั้งครอบครัวของตนภายหลังที่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ของฝ่ายหญิง ชาวกะเหรี่ยงกล่าวกันว่าต้องสร้างหลังเล็กหลังแต่งงานและต่อเติมให้ใหญ่ขึ้นเมื่อมีบุตร กะเหรี่ยงเชื่อว่าบ้านเป็นสถานที่ทางวิญญาณของภรรยา โดยต้องมีพิธีตะเซะเซี้ย หลังจากภรรยาย้ายไปอยู่บ้านหลังใหม่ เพื่อแจ้งแก่ผีสยามารดาให้ทราบถึงการแต่งงาน

ในวิถีการดำรงชีวิตของกะเหรี่ยงแบบดั้งเดิม มีแบบวิถีชีวิตของเผ่ากะเหรี่ยงทำให้มีสุขภาพแข็งแรง มีอายุยืนยาว ดังหลักฐานบันทึกไว้ว่าพ่อเฒ่าชาวกะเหรี่ยงที่มีอายุมากถึง 119 ปี ชื่อ นาย กามู ธงนำโชคที่อยู่บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 5 ตำบลถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เกิดวันที่ 8 พฤษภาคม 2437 อายุ 119 ปี ซึ่งปัจจุบันได้เสียชีวิตแล้ว ได้มีการบันทึกไว้ในประเทศไทยขณะนี้ว่าเป็นผู้ที่มีอายุมากที่สุดในประเทศไทย ได้เปิดเผยเคล็ดลับในการมีอายุยืนมีว่าไม่เครียด กินพืชสมุนไพรและอาหารที่ทำจากป่าและดื่มเหล้าพื้นบ้านผสมเขากวางอ่อน ทำให้ในปัจจุบันมีการศึกษาวิจัยในวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่ชาวกะเหรี่ยงได้ปฏิบัติสืบทอดกันมา พิธีกรรม วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมและประเพณี พุทธศาสน์พื้นบ้าน สมุนไพรที่ใช้เป็นยาเป็นผลทำให้ค้นคว้าวิจัยให้มีความสำคัญในการศึกษาเรื่องดังกล่าวกันเป็นอย่างมากในขณะนี้ ศาสนาของชาวกะเหรี่ยงบางส่วนนับถือพุทธศาสนา เช่น

กะเหรี่ยงโปว์ บางพวกนับถือคริสต์ กะเหรี่ยงสะกอที่อาศัยในพื้นที่ราบ แต่ว่าชาวกะเหรี่ยงทั้งหมดซึ่งรวมถึงผู้ที่นับถือศาสนา ทั้งสองดังกล่าวข้างต้น นับถือผี พวกเขาเชื่อว่าแทบทุกหนทุกแห่งจะมีสิ่งสถิตอยู่ เช่น ในป่า ในไร่ หรือในหมู่บ้าน ผีที่กะเหรี่ยงนับถือ คือ ผีเรือนและผีบ้าน ผีเรือน เป็นผีประจำบ้านเรือน คือ วิญญาณของปู่ย่าตายายที่วนเวียนอยู่ภายในบ้านเรือนคอยป้องกันรักษาบุตรหลานให้อยู่อย่างสงบสุข ส่วนผีบ้านเป็นผีหรือเทพารักษ์รักษาหมู่บ้านบางที่เรียกว่า ผีเจ้าเมืองหรือผีเจ้าที่ซึ่งมีความสำคัญมาก โดยเฉพาะในพิธีเกี่ยวกับการเกษตรและพิธีกรรมเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุขของคนทั้งหมู่บ้าน การเลี้ยงผีเจ้านั้นกระทำปีละสองครั้ง ชาวกะเหรี่ยงถือว่าการเจ็บไข้ได้ป่วยเกิดจากการกระทำของผีร้ายต่างๆ ซึ่งสิ่งสถิตตามป่า เขา แม่น้ำและลำธาร เมื่อมีผู้เจ็บป่วยจะต้องจัดพิธีเลี้ยงผี โดยหมอผีในหมู่บ้านเป็นผู้ดำเนินการ การเลี้ยงผีก็เพื่อเป็นการขอขมาผีจะได้หายโกรธแค้นผู้ที่ไปลบหลู่ โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ผู้ที่ประกอบพิธีเช่นสังเวณี ได้แก่ หมอผี ซึ่งมีสองคน คือ ตัวจริง และตัวสำรอง ทั้งสองคนต้องเป็นญาติกันพวกกะเหรี่ยงแดงจะปลูกสร้างเสาสูงไว้ให้ผีหมู่บ้านอาศัยอยู่ เสานี้เรียกว่า เสามงคล มีพิธีปลูกเสา ปีละ 1 ต้น ในเดือนเมษายน เรียกพิธี “กูโตโป” บางแห่งใช้เสาไม้ไผ่ บางแห่งใช้เสาไม้จริงไม่ให้คนหรือสัตว์ข้าม มีความสูง 10–12 เมตร บนยอดเสาแกะสลักเป็นรูปศิวะมนุษย์

ระบบเศรษฐกิจของกะเหรี่ยงขึ้นอยู่กับเกษตรเป็นหลัก พืชหลักที่ปลูก คือ ข้าว การปลูกข้าวมีสองประเภท คือ กะเหรี่ยงบนภูจะปลูกข้าวไร่ ส่วนกะเหรี่ยงตามที่ราบหุบเขาจะปลูก ข้าวในนาแบบขั้นบันได นอกจากข้าวแล้ว ยังปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด ผัก พักทอง พริก มะเขือ เป็นต้น กะเหรี่ยงแต่ละครอบครัวจะโค่นถาง ทำไร่ของตนเองและอยู่ในเขตหมู่บ้านของตนเท่านั้น สัตว์เลี้ยงของกะเหรี่ยง ได้แก่ หมู ไก่เลี้ยงไว้ใช้ในพิธีบวงสรวง วัว ควาย ช้างเลี้ยงไว้ใช้งาน สำหรับช้างจะเลี้ยงในครอบครัวที่มีฐานะรายได้ ของกะเหรี่ยง รายได้ของกะเหรี่ยง ได้แก่ ขายปศุสัตว์ รับจ้างทำงานกับคนไทย ขายของป่า อุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ตะกร้า มีด เครื่องครัวที่ทำจากไม้ เป็นต้น (ฐานข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย, 2556) ชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติตะเพินคี้นั้น ไม่ได้มีการขยายพื้นที่เพื่อการเกษตรมากเพราะถูกจำกัดเรื่องพื้นที่ทำกิน ไม่ให้มีการขยายไปมากกว่าเดิมและยังคงพื้นที่ทำกินเดิมบางส่วนและบางส่วนก็ถูกผลักดันให้ออกจากพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติ

1.4 การใช้ประโยชน์จากพืชและการอนุรักษ์

ในประเทศไทยมีความหลากหลายของสายพรรณพืชและระบบนิเวศสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ป่าชุมชนที่มีผู้คนอาศัยอยู่ ได้มีการใช้ประโยชน์จากป่าในการดำรงชีวิตประจำวัน ได้แก่ การบริโภคพืชพรรณที่กินได้ สมุนไพร การนำไปทำเชื้อเพลิง รวมถึงการล่าสัตว์ที่ทำได้ทุกฤดูกาล ในการทำกิจกรรมที่กล่าวมาแล้วนั้นล้วนแล้วแต่เพื่อการยังชีพของชุมชนในท้องถิ่น แต่ในปัจจุบันวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นได้เปลี่ยนไป ทำให้มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าอย่างมากมาย ยังผลให้ความอุดมสมบูรณ์ของป่าเสื่อมลง พื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยยังมีป่าแนวกันชนกับป่าห้วยขาแข้ง จังหวัดอุทัยธานี ที่เรียกว่าพื้นที่อุทยานแห่งชาติพุเตยเป็นป่าเบญจพรรณที่มีความหลากหลายของพืชพรรณที่ขึ้นอยู่สูง ชุมชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีในพื้นที่ป่า โดยจะเก็บหาของป่าในรูปแบบต่างๆ เช่น เห็ด หน่อไม้ ผักป่าและสมุนไพร นอกจากนั้นชุมชนที่อยู่อาศัยในภูมิภาคต่างๆ ใน

ประเทศไทยได้นำเอาพืชพรรณที่มีในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภคและเป็นยารักษาโรค องค์ความรู้ในการใช้ประโยชน์จากพืชพรรณได้รับการถ่ายทอดกันมาหลายชั่วอายุคนเป็นวัฒนธรรมของชุมชนของแต่ละกลุ่มที่เรียกว่าภูมิปัญญาพื้นบ้าน

ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติพุเตย จังหวัดสุพรรณบุรี อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าองค์พระ ป่าเขาพระกำ และป่าเขาห้วยพลู ท้องที่อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นวนอุทยานพุทราที่มีสภาพป่าอุดมสมบูรณ์ มีเทือกเขาสูงชันสลับซับซ้อน สัตว์ป่าชุกชุม รวมไปถึงสภาพธรรมชาติที่โดดเด่นประกอบด้วย น้ำตก ถ้ำ และป่าสนสองใบที่สวยงามเหมาะที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ สมควรที่จะอนุรักษ์ไว้มิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางด้านชีวภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มพืชสมุนไพรที่ได้มีการใช้ประโยชน์จากป่าในการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งในการใช้ประโยชน์ดังกล่าว ชุมชนในท้องถิ่นยังขาดการรวบรวมข้อมูลในการใช้ประโยชน์และการจัดการที่เหมาะสมทำให้มีการใช้ประโยชน์ที่ไม่ยั่งยืน ยังผลให้ทรัพยากรป่าเสื่อมโทรมลงและประกอบกับในพื้นที่ดังกล่าวมีสมุนไพรที่ยังไม่ได้ศึกษาอยู่มากมาย

ความหลากหลายทางชีวภาพสูงมากในประเทศไทยและรัฐบาลเห็นถึงความสำคัญที่จะต้องอนุรักษ์ไว้ ดังแสดงออกจากการเข้าร่วมอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ป่าหายาก (Convention on international in endangered wild flora and fauna species) หรือ CITES และสนธิสัญญาเกี่ยวกับการอนุรักษ์อื่น ๆ อีกเช่น อนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar convention) ซึ่งเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำและนกน้ำ ในส่วนที่เกี่ยวข้องภายในประเทศไทยเอง ได้มีพระราชบัญญัติหลายฉบับที่รัฐบาลไทยใช้ในการป้องกันความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศ ทั้งที่โดยตรงเช่น พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติพรรณพืช พ.ศ. 2535 เป็นต้น และโดยทางอ้อม เช่น พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติประมง พ.ศ. 2490 และพระราชบัญญัติสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 กล่าวถึงรายละเอียดทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการคงไว้ซึ่งประโยชน์เพื่อการอนุรักษ์พรรณไม้และป่าไม้ซึ่งเป็นป่าต้นน้ำของประเทศ ไว้ดังนี้

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มีเจตนารมณ์ที่จะคุ้มครองและดูแลรักษาทรัพยากรใน “พื้นที่อนุรักษ์” ทั่วประเทศอันเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญเพราะเป็นแหล่งอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรพันธุกรรมที่สำคัญของประเทศให้คงอยู่ตามธรรมชาติ โดยเฉพาะทรัพยากรที่สำคัญ เช่น สัตว์ป่า และพืชพรรณ

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ส่งเสริม และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ในเขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ โดยการควบคุม ป้องกันพื้นที่ป่าอนุรักษ์เดิมที่มีอยู่และพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมให้กลับสมบูรณ์ด้วยกลยุทธ์การส่งเสริม กระตุ้นและปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนมีความรู้สึกรักหวงแหนและการมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อเป็นการรักษาสมดุลของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความหลากหลายทางชีวภาพ สำหรับเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าแหล่งอาหาร แหล่งนันทนาการ และการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของประชาชน

พื้นที่อนุรักษ์ที่อยู่ในความดูแลของกรมอุทยานแห่งชาติฯ ประกอบด้วย 4 ประเภท ดังนี้

- 1) อุทยานแห่งชาติ
- 2) เขตห้ามล่าสัตว์ป่า
- 3) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
- 4) พื้นที่ต้นน้ำ

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ห้ามมิให้บุคคลกระทำการใดๆ ในเขตอุทยานอันจะก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมแก่พื้นที่อุทยาน เว้นแต่จะได้รับอนุญาต นอกจากนี้กฎหมายอนุญาตให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจพิจารณาอนุญาตให้บุคคลใดเข้าไปดำเนินการใดๆ เพื่อหาผลประโยชน์และอนุญาตให้พนักงานเจ้าหน้าที่เข้าไปดำเนินการศึกษาและวิจัยทางวิชาการได้ โดยต้องเป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดซึ่งเป็นการอนุญาตให้เฉพาะพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ซึ่งได้รับอนุญาตเท่านั้นที่สามารถเข้าไปดำเนินการศึกษาและวิจัยทางวิชาการในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

เนื่องจากหลักการของ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติฯ คือ การป้องกันพื้นที่ ดังนั้นพระราชบัญญัติฉบับนี้จึงไม่ให้อำนาจอธิบดีอนุญาตให้บุคคลภายนอกที่ไม่ใช่พนักงานเจ้าหน้าที่เข้ามาทำการศึกษาและวิจัยทางวิชาการในพื้นที่อุทยาน แต่ในกรณีพนักงานเจ้าหน้าที่กระทำการศึกษาหรือวิจัยทางวิชาการ ได้มีระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ว่าด้วยการปฏิบัติการของพนักงานเจ้าหน้าที่ในเขตอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2549 ที่ออกตามความในมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานฯ พ.ศ. 2504 มาเป็นแนวทางในทางปฏิบัติว่าหากกรมอุทยานแห่งชาติฯ จะพิจารณาว่าหน่วยงานหรือบุคคลใดที่มีโครงการศึกษาวิจัยทางวิชาการในเขตอุทยานแห่งชาติ ควรให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินงานเป็นโครงการร่วมกันตามระเบียบดังกล่าว

ระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติฯ พ.ศ. 2549 กำหนดเกี่ยวกับการให้อำนาจในการปฏิบัติงานของหัวหน้าอุทยานแห่งชาติ เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองและดูแลรักษา หรือการศึกษาหรือวิจัยทางวิชาการหรือเพื่ออำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติและให้ความรู้แก่ประชาชน โดยไม่ต้องขอรับอนุญาตจากอธิบดีกรมอุทยานฯ ในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการฆ่าสัตว์ร้ายที่เป็นอันตรายตามความจำเป็น จัดการด้านพาหนะเข้าออก จัดทำสถานที่ขึ้นลงอากาศยาน การประกาศโฆษณาให้ประชาชนทราบระเบียบกรมอุทยานฯ การแผ้วถาง เผาป่า ขุดดิน หิน ปิดกั้นหรือเปลี่ยนแปลงทางน้ำตามความจำเป็น ทำการศึกษารัศมีหรือทางลัดลง ตลอดจนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาเฉพาะเรื่องหรือเพื่อฟื้นฟูบำรุง ดูแล รักษาทรัพยากรธรรมชาติ ในเขตอุทยานแห่งชาติให้ดีขึ้น

ส่วนกิจกรรมที่พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องขออนุมัติต่ออธิบดีกรมอุทยานฯ เป็นการเฉพาะรายก่อน คือ การปลูกป่าในพื้นที่ที่ถูกบุกรุก การทำถนน การเก็บหา หรือนำออกไปหรือกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดแก่สัตว์ ไม้หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นเป็นครั้งคราว ทั้งนี้ เป็นไปตามระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ว่าด้วยการเข้าไปศึกษาหรือวิจัยทางวิชาการในพื้นที่ป่าไม้

กรมอุทยานแห่งชาติฯ ได้จัดตั้ง สำนักงานคณะกรรมการที่ปรึกษาด้านวิชาการ (กปว.) ขึ้นมาเพื่อกำหนดแนวทางและขั้นตอนการขออนุญาตเข้าไปทำการศึกษาหรือวิจัยทางวิชาการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติฯ พ.ศ.2504 และระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติฯ พ.ศ. 2549

ดังนั้น หากนักวิจัยต้องการเข้าไปใช้พื้นที่ของอุทยานแห่งชาติ เพื่อการศึกษาและวิจัยทางวิชาการสามารถกระทำได้โดยการขอให้พนักงานเจ้าหน้าที่เข้าร่วมเป็นนักวิจัยร่วมของโครงการและนักวิจัยจะต้องทำการขออนุญาตเข้าไปทำการศึกษาและวิจัยร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่ โดยนักวิจัยต้องยื่นแบบคำขออนุญาต ตามแบบ อส/ว-01 หรือ DNP/T-01 และแจ้งประวัติผู้ร่วมศึกษาวิจัยทุกคน รวมทั้งของหัวหน้าหน่วยงานพื้นที่อนุรักษ์นั้นๆ และของพนักงานเจ้าหน้าที่อื่นๆ (ถ้ามี) ตามแบบ อส/ว-02 หรือ DNP/T-02 พร้อมทั้งยื่นแบบเสนอโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ซึ่งมีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องทั้งหมดให้ชัดเจน โดยเฉพาะวิธีการดำเนินงานในพื้นที่และการเก็บตัวอย่างทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ตามหัวข้อในแบบ อส/ว-03 หรือ DNP/T-03

มีข้อสังเกตว่าระเบียบอุทยานแห่งชาติฯ พ.ศ. 2549 ข้อ 5 กำหนดว่าพนักงานเจ้าหน้าที่ต้องขออนุมัติการอธิบดีกรมอุทยานฯ เป็นการเฉพาะรายก่อน ในการทำกิจกรรมเก็บหาหรือนำออกไปหรือกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดแก่สัตว์ ไม้หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นเป็นครั้งคราวให้เป็นไปตามระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชว่าด้วยการเข้าไปศึกษาหรือวิจัยทางวิชาการในพื้นที่ป่าไม้นั้น

ในปัจจุบันยังไม่มีเม็ดเงินระเบียบอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช เรื่อง ว่าด้วยการเข้าไปศึกษาหรือวิจัยทางวิชาการในพื้นที่ป่าไม้ มาดำเนินการในทางปฏิบัติแต่อย่างใด จึงอาจทำให้ผู้ขอเข้าถึงเกิดความสับสนว่าระเบียบนี้มีการบังคับใช้หรือไม่และกำหนดหลักเกณฑ์เอาไว้อย่างไร

พระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรได้ใช้เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพ ส่งเสริมให้มีการคิดค้นพันธุ์พืชใหม่ อนุรักษ์พืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ เพื่อควบคุมการใช้ทรัพยากร พืชให้คงอยู่และไม่สูญพันธุ์อันเนื่องมาจากการนำทรัพยากรพืชมาใช้เป็นจำนวนมากและป้องกันการนำพืชต้องห้ามเข้ามาในประเทศเพื่อความปลอดภัยทางชีวภาพรวมทั้งกฎหมายต้องการให้มีการขึ้นทะเบียนพันธุ์พืช การรับรองพันธุ์พืช อันจะเป็นการส่งเสริมให้มีการคิดค้นและปรับปรุงพันธุ์พืชใหม่

กฎหมายฉบับนี้ควบคุมการเข้าถึงและให้ความคุ้มครองพืชบางชนิด ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ควบคุมพืชอนุรักษ์และพืชสงวน ด้วยการห้ามการขยายพันธุ์เทียม รวบรวม ขยาย นำเข้า ส่งออก นำผ่านหรือครอบครองซึ่งพืชอนุรักษ์เพื่อการค้าและห้ามส่งออกพันธุ์พืชสงวนภายใต้กฎหมายนี้ ทั้งนี้ พันธุ์พืชชนิดใดที่ได้รับความคุ้มครองจะต้องมีการกำหนดชนิดและชื่อของพันธุ์พืชและมีการประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำหนดให้เป็นพันธุ์พืชอนุรักษ์หรือพันธุ์พืชสงวนเสียก่อน

กฎหมายต้องการคุ้มครองและควบคุมพืชบางชนิดที่ได้ประกาศให้เป็นพืชอนุรักษ์ พืชสงวน และเมล็ดพันธุ์ควบคุม โดยการห้ามขยายพันธุ์เทียม รวบรวม ขยาย เคลื่อนย้าย นำเข้า ส่งออก นำผ่านหรือครอบครองพืชอย่างหนึ่งอย่างใดโดยไม่ได้รับอนุญาตโดยแบ่งการควบคุม ดังนี้

- เมล็ดพันธุ์ควบคุมห้ามรวบรวม ขยาย นำเข้า ส่งออก หรือนำผ่านซึ่งเมล็ดพันธุ์ควบคุมไว้ในสถานที่เก็บเมล็ดพันธุ์ควบคุมเพื่อการค้า เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่และต้องเก็บเมล็ดพันธุ์ควบคุมไว้ในสถานที่เก็บเมล็ดพันธุ์ควบคุมตามที่ระบุไว้ในใบอนุญาต
- เมล็ดพันธุ์ควบคุมเพื่อการค้า ห้ามผู้รับอนุญาตรวบรวมเมล็ดพันธุ์ควบคุมเพื่อการค้าดำเนินการ ดังนี้

- 1) บรรจุเมล็ดพันธุ์ควบคุมในภาชนะบรรจุนอกสถานที่ที่กำหนดไว้ในใบอนุญาต หรือ
 - 2) ขายเมล็ดพันธุ์ควบคุมที่บรรจุในภาชนะบรรจุไม่ตรงตามฉลาก
- พืชอนุรักษ์ ห้ามบุคคลนำเข้า ส่งออกหรือนำผ่านพืชอนุรักษ์และซากพืชอนุรักษ์เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากอธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายและกรณีบุคคลใดประสงค์จะขายพันธุ์เทียมพืชอนุรักษ์เพื่อการค้าให้ยื่นคำขอเป็นหนังสือเพื่อขอขึ้นทะเบียนสถานที่เพาะเลี้ยงพืชอนุรักษ์ต่อกรมวิชาการเกษตร
- พืชสงวน ให้รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดห้ามผู้ใดนำส่งพืชสงวนชนิดใดและในปริมาณเท่าใดออกนอกเขตท้องที่ใดหรือนำหรือส่งพืชดังกล่าวไปยังท้องที่ใดในราชอาณาจักร เว้นแต่ได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากพนักงานเจ้าหน้าที่
- พระราชบัญญัตินี้ ไม่ใช้บังคับแก่ส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐที่จัดตั้งขึ้นโดยไม่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการค้า ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเมล็ดพันธุ์ควบคุม พืชสงวน พืชต้องห้าม
- กฎหมายนี้เป็นไปในลักษณะควบคุมการใช้พันธุ์พืชอนุรักษ์ พันธุ์พืชสงวน เมล็ดพันธุ์ควบคุม และเมล็ดพันธุ์ควบคุมทางการค้า แต่ไม่ได้กำหนดหลักการการแบ่งปันประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพไว้
- พระราชบัญญัติพันธุ์คุ้มครองพืช พ.ศ. 2542 ต้องการให้มีการปรับปรุงพันธุ์และพัฒนาพันธุ์พืช เพื่อให้มีพันธุ์พืชใหม่เพิ่มเติมจากที่มีอยู่เดิม อันเป็นการส่งเสริมพัฒนาทางด้านเกษตรกรรมโดยการส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจด้วยการให้สิทธิและความคุ้มครองตามกฎหมาย ตลอดจนเพื่อเป็นการอนุรักษ์และพัฒนาการใช้ประโยชน์พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไปและพันธุ์พืชป่า เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแล บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์พันธุ์พืชอย่างยั่งยืน

1.5 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อให้ชุมชนมีแหล่งสมุนไพรที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ ในการรักษาโรคและเกิดการพึ่งพาตนเอง
- 2) เพื่อให้แหล่งสมุนไพรทางธรรมชาติได้รับการฟื้นฟูและอนุรักษ์เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

1.6 ขอบเขตของการวิจัย

พื้นที่ศึกษาเป็นอุทยานแห่งชาติพุเตย ในจังหวัดสุพรรณบุรี ศึกษาความหลากหลายในบริเวณป่า อุดมสมบูรณ์ของอุทยานแห่งนี้พื้นที่ 5 ตารางกิโลเมตร โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการอาศัยความช่วยเหลือจากบุคคล เช่น หมอพื้นบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีประสบการณ์และมีความชำนาญในเรื่องสมุนไพร จากเอกสาร การสัมภาษณ์ โดยมีเจ้าหน้าที่หน้าของอุทยานเป็นผู้นำทางและอำนวยความสะดวก เข้าพื้นที่ป่าเพื่อค้นหาสมุนไพรและเก็บตัวอย่าง ถ่ายรูป เก็บสมุนไพรเพื่อทำ Herbarium และนำสมุนไพรเหล่านั้นมาตรวจสอบการต้านอนุมูลอิสระของพืชสมุนไพร ทำการวิเคราะห์สารพฤกษเคมีของสมุนไพรด้วยวิธีทางเคมีทำการวิเคราะห์ข้อมูล

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

พืชอาหารและพืชสมุนไพรในพื้นที่อุทยานแห่งชาติพุเตย ในจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นพืชและสมุนไพรที่คนในชุมชนนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่างไม่จำกัด ราคาไม่แพง ทั้งนี้ยังมีการใช้แหล่งน้ำตามธรรมชาติเพื่อการบริโภคและเพื่อการรักษาโรคด้วย สืบต่อเนื่องมาจากบรรพบุรุษอย่างยาวนาน ปัจจุบันเริ่มสูญหายไปบ้างแล้ว การศึกษาในครั้งนี้มีความสำคัญด้านคุณค่าประการหนึ่ง ทำให้ผู้คนในชุมชนรู้คุณค่าของพืชเหล่านั้นมากขึ้น พึงรักษาพันธุ์พืช พรรณไม้ที่สำคัญๆ ซึ่งมีอยู่อย่างมากมายร่วมกัน ดูแลรักษาร่วมกันเหมือนเป็นสมบัติของชุมชน เป็นสมบัติของส่วนรวม เป็นของคนในชุมชนทุกคนที่จะต้องปลูกฝังรุ่นลูกให้ดูแลรักษาสืบทอดต่อไปด้วย

ทรัพยากรธรรมชาตินั้นมีประโยชน์ต่อมนุษย์มากมายหลายด้าน ดังนั้นการอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไปนั้นจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่ทุกคนต้องช่วยกัน โดยอาศัยขั้นตอนการทำงานมีอยู่นั้นให้เกิดประโยชน์ต่อไป มีการดำเนินการประกอบด้วยรายละเอียดดังต่อไปนี้ คือ การสำรวจค้นหา การรวบรวม การนำพืชเข้ามาจากแหล่งอื่น การเก็บรักษาเชื้อพันธุกรรมไว้ การบันทึกลักษณะ การจัดทำฐานข้อมูลในรูปแบบสากล การนำไปใช้ประโยชน์ การดูแลป่าต้นน้ำของประเทศไทยซึ่งในปัจจุบันเหลือน้อยมาก รวมถึงการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ป่าไม้ในประเทศไทย ซึ่งจะทำให้เรามีทรัพยากรพืชได้อย่างยั่งยืนตลอดไป ไม่สูญหายหรือหมดสิ้นไป ต้องอาศัยชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ตัวจริงช่วยกันดูแล เจ้าหน้าที่รัฐบังคับใช้กฎหมายและกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมอนุรักษ์จริงที่มีประโยชน์กับป่าโดยตรง

- 1) ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาวิชาพฤกษศาสตร์ อนุกรมวิธาน นิเวศวิทยาและวิชาแพทย์แผนไทย
- 2) ประชาชนในท้องถิ่น ได้รู้จักใช้พืชสมุนไพรตามภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 3) สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรจากป่าเพื่อการรักษาโรค
- 4) เป็นการพึ่งตนเองของประชาชนในท้องถิ่นในด้านการรักษาโรคโดยการใช้พืชสมุนไพรตามภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 5) ส่งเสริมให้มีการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในชุมชน
- 6) นำไปใช้ในการสร้างบทเรียนท้องถิ่น เรื่องความหลากหลายของพืชและการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน